

O nahodilosti

Autor: Anna Hogenová

Abstract

On contingency. – The text explains the phenomena of “das Gestell” and “die Machtenschaft” in a relation to the contingency and analyzes the performance period in which the ontological essence is the will to power, which F. Nietzsche described as the prophet of modern times.

Keywords: philosophy, contingency, Ge-stell, phenomenology, education

Klíčová slova: filosofie, nahodilost, Ge-stell, fenomenologie, výchova

Nahodilost je tak trochu nepřítel veškerého plánování. Deterministé technického typu, ovládající naši planetu a život na ní, by nejráději nahodilost úplně zakázali a poručeli by tak něčemu, co si poroučet nedá, totiž podstatě bytí vůbec. „Das Ge-stell“ vydává povely a všemu dává správné místo, vypočítané místo z celkového systému a z nutnosti fungování tohoto systému, proto jsou všichni lidé zastupitelní. Jsou totiž jen předměty ve velkém funkčním systému, který je základem pro přežití lidstva. Ale ukazuje se, že to takto úplně není.

Občas se vloudí chybička, která znamená rozvrat v celé koncepci, celého bytného rozvrhu, jímž „das Ge-stell“ v podstatě jest. S trochou nadsázky můžeme říci, že „das Ge-stell“ opravdu vydává povely i samotnému bytí. Samozřejmě, že do těchto hloubek systémové myšlení v konkrétních případech rozhodování nikdy nedochází. Koherence systému je pro techniky prakticky posvátnou platností, přes kterou, jak se říká, nejede vlak. Co chybí systematickům je vhléd do jednoduchosti, jenž jest počátkujícím počátkem a nikoli začátkem. Znají jen začátky, které přicházejí z axiomů, o nichž nemá smysl uvažovat, jsou prostě dány; stejně jako pro matematiky a geometry jsou dány základní podmínky šetření, které jsou někdy dány naprosto voluntativně, tj. nahodile.

Úvodní věta: „**Je dána**“ např. přímka a bod a něco jiného; tak přece začínají úvahy matematiků a geometrů. Na začátku je něco dáno, co je výsledkem předcházejícího pozorování a promýšlení, ale takový začátek je vždy jen nahodilý, je určen něčím transcendentálním, co je už v nás, a něčím, čemu běžná veřejnost říká „zkušenost“. Nahodilost je tedy ono „je dáno...“ Někdo určitě namítne, že toto není nahodilost, protože jde o výsledek zkušenosti a možná i výsledek determinace transcendentálního původu, o níž ještě výslovně nevíme. V každém případě začátek matematických úvah, uvozených větou „je dáno“, není úvodem přicházejícím z nevyhnutelnosti, ale je něčím do jisté míry jen nahodilým. Vidíme tedy, že nahodilost hraje podstatnou roli, nikoli jen v naší každodennosti a její reflexi, ale i ve vědě, která si říká přísná a exaktní.

Nahodilost, jež se přihodí, která přichází k nám často nevíтана, je součástí situace. Být „in situ“ znamená být v něčem, co je otevřené a nedá se uzavřít do systému, jenž je pro vědce nejdůležitější věcí vůbec. Do situací jsme uvrhováni každý den. Mnozí se ptají, je to náhoda?

Mnozí odpovídají, není! Jen je třeba poznat příčinu těchto tzv. náhod, tak by např. na tuto otázku odpověděl G. W. Leibniz. Vše se děje nevyhnutelně, jen my lidé nejsme schopni tuto nevyhnutelnost, jež je záměrem božím, včas prohlédnout, uchopit a využít, i když se o to ze všech sil snažíme.

A mnozí si i myslí, že zaujímají „God-like position“! To je úděl naší příliš pozdní doby, které říkáme s nostalgií postmoderna. Heidegger by k tomu řekl velmi příznačně: „Pokud jen skrz letmo načtené si překážíme, skrz teorie jsme vyztuženi, skrz učená mínění jsme uvedeni ve spokojenost, skrz mnohost každodenních modernit jsme očarováni, pak vblíknutí do jednoduchého uzření bytí je nám uzavřeno.“ (Heidegger 1994: 136) Jednoduchost vzhledu je zabarikádována učenými míněními, systematickými konstrukcemi s logickou referencí, mohli bychom říci s přísně logickou referencí. Pak jednoduchou jednoduchost, usebranost ve smyslu původního „legein“ nezahlédneme a také jí nebudeme schopni uvěřit. Většinou uslyšíme námitky: To už známe, to je staré, to není nic nového, není to moderní myšlení, dnes se nosí něco jiného atp. Budeme zavlečeni do koherence strachu před opakováním něčeho, co všichni znají, a co je tak redundantní, že je nutné se za upozornění tohoto charakteru, hluboce stydět.

Ale pozor! Tak to není! Ve filosofii jde stále o totéž, což není to samé, co stejnost. Totéž je vždy v novém zrodu, v novém počatém počátku vždy více totéž, vždy jde o totéž, jež je poprvé a naposled, ale to může zahlédnout jen ten, kdo je schopen vidět jednoduchost, jednoduchou jednoduchost, původní „legein“, původní „logos“, hérakleitovský logos, jenž je pochopitelný z jeho arché, a tím je u Hérakleita oheň. Tam se oheň usebírání tím nejpůvodnějším způsobem, usebírání se skrytost a nesкрыtost, tvoříce tak kosmický řád, zářící šperk, oheň vždy rodící a zanikající v nekonečném panta rhei.

Pro mnohost nejsme schopni zahlédnout to, co je nejdůležitější. Je to nahodilost? Vidí evropští politikové pro množství zaručených zpráv a moře teorií podstatu současné Evropy? Jsou s to ji zahlédnout, anebo je jim překryta nekonečným oceánem expertíz lidí, kteří by si jinak na chleba nevydělali? Specialistů je prostě moc!

Chybí lidé, kteří jsou s to zahlédnout celek bez marga. Chybí nám myšlení myšleného, chybí nám opravdoví vzdělanci. Heidegger by jen doplnil: „**Opakování téhož je pokaždé počátečnější a patří k umění myšlení.**“ (Heidegger 1994: 136)

Racionalisté karteziánského typu se soustředují jen na to, co je nevyhnutelné, co je kauzálně zabezpečené, kontrolovatelné, popřípadě falzifikovatelné. Ale jde o něco jiného. Je třeba pochopit jeden předpoklad, který není neznám, který je však jen málokdy opravdu akceptován. Nietzsche se nechal oslovovat značkami na cestě (Heidegger píše později své *Wegmarken*) a nechal o těchto znacích, se stopami holubičích nožek, promlouvat blázna, jenž za poledního světla vletne na tržiště a křičí: „Spaste se, kdo můžete, Bůh je mrtev!“ (Nietzsche 2001) Co je nutné ve smyslu nahodilosti? Nutná je otevřenost pro to, co k nám přichází, otevřenost k tomu, co je nám posíláno. Člověk nekončí kůží svého těla, ale je propleten nekonečně složitou páskou se světem kolem. Jde o „Dasein“, jde o jeho pobyt, jde o jeho „tubyť“. „Dasein“ patří nejen k jeho tělu a tělesnění, ale i k jeho samozřejmému rozvrhování světa, v němž žije. Karteziánovi toto přiblížení bude podezřelé, chce tu mít subjekt a objekt a pevně vyznačené poznávací cesty od subjektu k objektu.

Svět přichází k člověku zanořenému v „Dasein“ v tisících nárazech, některé jsou jasné, některé se chovají jako nahodilosti, protože jsme nastaveni na předočekávání, jež vyvěrá z našich protencí a z našich noezí. Jsou to „značky na cestě“, kterým je nutno věnovat pozornost takovou, jakou si zaslouží. Z nich Nietzsche poznal, že přichází doba nihilismu, a proto varoval ostatní prostřednictvím blázna; vždyť kdyby varoval ostatní karteziánským způsobem, byl by sám obviněn z toho, že ztratil rozum. Většina, rozhodující o takových stavech, je přece předznačena svými nespornými noezemi, protencemi, tedy předočekávanými, které jsou „clare et distincte“ a statisticky významné. Jediná možnost, jak sdělit ostatním varování nanejvýš důležité, přicházející jako značky na cestě životem, je jen nadsázka blázna. Tak tomu bylo vždy, nejen dnes, ale ve všech dobách.

Čeho je nám tedy zapotřebí? Nejdůležitější je být otevřeným tak, jak si to svět kolem nás vyžaduje. My se musíme přizpůsobit, nikoli duchu doby, ten bývá zatraceně šalivý, ale musíme být schopni přijmout specifickou otevřenost toho, co je kolem nás, a naučit se jí rozumět. Co to znamená? Je nevyhnutelné si připomenout rozdíl mezi pouhým věděním a rozuměním: tj. problémy kolem nás jsou odpovědi a náš úkol je nalézt otázky, které by k předem daným odpovědím náležely jako klíč k zámku zamčených dveří. Musíme porozumět situaci, do níž jsme vrženi, nikoli jen pečlivě a zbytečně přesně popisovat to, co vidíme kolem sebe karteziánským subjekt-objektovým pohledem. Fotografie a statistika toto učiní za nás!

My musíme roz-umět situaci, a to něco úplně jiného. Je třeba být otevřeným člověkem pro nahodilosti, které se nám otvírají v nějakém stupni naléhavosti. Naše předemstanovenost prostřednictvím protencí a noezí řídí naši pozornost jen na něco a na něco nikoliv. Pak je ale nutno pochopit nahodilost, tedy to, co se přihodí jako to, co nezapadá do našeho kontextu, který si přinášíme do řešení situací, do nichž během životního pohybu zabředneme. Pokud vstoupíme do nového horizontu významnosti, pak často pochopíme, že to, co jsme brali za nahodilost, byla nutnost v jiném systému, v jiné struktuře. V této chvíli zpozorníme a uvědomíme si, jak je nahodilost závislá na pozadí, z něhož vyvstává a ukazuje se. Opět si ozřejmíme nutnost vědět, že poznání entity je především vstupem do pozadí, z něhož se daná věc ukazuje, jeví, fenomenalizuje se. Podvojnost pozadí, které zůstává netematizováno a v inaktualitě, a ukazující se entita jsou zdrojem a pramenem nahodilosti.

Nahodilost ve výchově, umění a sportu přichází ze situací, o nichž víme, že jsou vždy neukončené, neuzavřené a my s nimi nemůžeme pracovat jako s uzavřenými a jistými systémy. Karteziánský rozvrhující člověk však touží jen po jedné věci, po jistotě, po jistotě v podnikání, po jistotě v počasí, po jistotě v politické situaci. Zde se naráží na mez, kterou není možno odstranit. Ukazují to pokusy především ekonomických teorií, které měly za úkol předejít krizím a zaručit neustálý růst; nevyšlo to, bytí samo se vzpírá. Pokusy vyloučit nahodilost selhaly, katastrofa Titanicu o tom svědčí nejvíce.

Opuštění „alétheii“ (ALÉTHEIA; neskrytost) bylo Cartesiem dokonáno v pojetí pravdy jakožto „certitudo“ a „orthotes“. Neskrytost byla nahrazena jistotou správnosti, což se ukazuje především v právnícké praxi jako zcela bezchybný předpoklad. Důkaz nesprávnosti v postupu ve vyšetřování může osvobodit i jasné zločince, jako to vidíme kolem sebe.

„APOFANSIS. Toto slovo je v síle, kterou představuje, nepřeložitelné, znamená: Přinést k jevení to, co leží před námi od něho samého k nám samým.“ (Heidegger 1994: 143) Přivést k jevení, ke vstupu do zjevu však nezáleží jen na našem otevření očí, jak si to myslí běžný

člověk. Záleží na světle, které nám dovolí všimnout si vstupu do zjevu u pozorované věci. Záleží na tom, odkud světlo přichází a jak se opírá o danou věc, do hry vstupují stíny a stupně odstiňování. Jde o proces otevírání, který není jen otevíráním se věci v jejím věcnění, což zakládá i „světování světa“, ale jde o to, jak my sami jsme otevření této otevřenosti. V tomto procesu zrcadlení „zrcadlení“ se odehrává zdroj nahodilosti, protože jde o neočekávanou otevřenost toho, co my později nazýváme náhodou.

Náhoda se přihází, přihodí. Pokud vidíme věci ve světle karteziánského subjekt-objektového rozvrhu, pak se věci promění na předměty, pak se i člověk promění na předmět. Jak daleko od předmětnosti člověka je k vytetovanému číslu na předloktí? Tyto filosofické souvislosti se vyjeví, ukážou, fenomenalizují jen ve světle filosofie, ty se neukážou ve světle antropologie, která je zobecněním výsledků speciálních věd zaměřených na „člověka“.

Džbán nemůže být obdarovaností toho, čemu říkáme „hieros gamos“ (posvátná svatba země a nebes). K tomu je zapotřebí uzřít džbán v jiném světle s jinými stíny, než je karteziánské světlo kauzality, pragmatičnosti, sukcesivity s požadavkem maximalizace intersubjektivní jistoty. Nahodilost se přihodí jen potud, pokud jsme otevření a můžeme právě proto zahlédnout věc v jiné otevřenosti, než je ta, které říkáme karteziánská. Věci věcní, předměty odcizují, způsobují jen jediný přístup k entitám: popis povrchů. Jde vlastně o nominalistický koncept setkání s entitami, založený na ukazovacím, deiktickém, digitálním způsobu myšlení. V tomto světle fungují všechny současné počítače, v tomto smyslu dnes funguje vše, co dostalo atribut smart – chytrý.

Máme chytré žehličky, rýče, dočkáme se určitě i „smart klozetů“ – toto vše je implicitně obsaženo ve světle karteziánského rozvrhu, jenž je rozvrhem, který nás už moc překvapit nemůže. Nahodilosti jsou zde okamžitě transponovány do toho, co se stát mělo, protože vševládne systémy vládnu i náhodám. Fenomén „das Ge-stell“ a fenomén „die Machenschaft“ jsou prostředky odstraňující nahodilosti, přetavující nahodilosti v nutnosti, o kterých se již předem vědělo.

Proč je málo náhod, proč jen málo nahodilostí je přiznáno v jejich nahodilosti? Protože vševládne počítání je přece jisté, přesné a plánování tohoto druhu a předpověď budoucnosti musí být také jistá.

Periandros nám vzkázal: „MELETÉ TO PAN!“ (Starej se o celek, starej se o bytí!)

Starat se o celek ale znamená nechat jej vzcházet z rodivého napětí bytostného tázání a takovým napětím procházíme ve hře, v jejím ontologickém smyslu. Jaká je to hra? Eugen Fink vysvětluje: „Moudrý člověk, který přemýšlí o nekonečnu a nepomíjivosti kosmu, nabude vnitřního klidu a osvobodí se ze strachu před smrtí.“ (Fink 1992: 37) Jak s tím vším souvisí nahodilost? Je to právě nahodilost, co otvírá hru, jejímž smyslem je hra přemýšlení o nepomíjivosti kosmu a o nekonečnu. Hru nejvíce zakládá nahodilost, ona božská nahodilost, jež současně je i pramenem smíchu, jak se můžeme dočíst u Bergsona a dalších. „Myšlení samo je ta nejprůzračnější a nejvybranější slast a svou osvobozující očistou od strachu, falešné naděje a bezmezné žádostivosti vnáší do utváření našeho jedinečného pobývání na světě vroucnost, jež rozzařuje naše smysly, dává nám vědoměji vdechovat odér ze vzdušného moře.“ (Fink 1992: 38) Hra je vyhmátáváním možností, představujících se nám jako

nahodilosti, jako božské losy, jako obdarování či tragické momenty. Mají charakter náhody, přiházejí se!

Člověk musí být otevřen, přesněji, musí mít otevřenou duši, aby nahodilosti byly možnostmi, ve kterých se rozprostírá bytostnost samotného životního pohybu. Systematický člověk se uzavírá ve svém předpokládaném systému jako v konzervě, aniž by o tom výslovně věděl; většinou se nedá ani poučit v opačném smyslu, protože systém je nositel toho, co dnešní člověk nejvíce potřebuje, zajistit svůj život směrem do budoucna. Jen poctivé hledání možností, jejich vyhmátávání v našem životě, podobajícím se slepci, který hledá cestu ven z jeskyně, je tou správnou životní poutí. Protože zde je přítomna nahodilost jako možnost setkat se s celkem.

Každé velké umění je takovou poutí, umělec vyhmátává možnosti a otevírá se přesahu nahodilostí. Tím se ovšem otevírá i riziku, které je nevyhnutelným pendantem tohoto hledačského úsilí. Náhoda patří do našeho bytostného života. A má obdarovavací sílu a smysl. „Das Gestell“ likviduje předem možnost nahodilosti, skrz koherenci systémů, ovládajících vše prostřednictvím univerzální objednávky lidí, jsoucna a všech vztahů. „Die Machenschaft“ pak vše zařizuje, kontroluje a realizuje. Tím je minimalizována role nahodilostí a zde se dostáváme k paradoxu, který byl dobře znám už starověkým myslitelům, „techné miluje tiché“ (řemeslnost miluje náhodu). Zde se dostáváme k fenoménu „Titanic“, jenž jakožto nepotopitelná loď se potopil na své první cestě. Náhoda je božským losem, je komplementem nutnosti. A kdo chce jen nutnost, tj. „techné“, ten se setká s tímto komplementem v podobě náhody, jež bývá často velmi tragická.

V životě potřebujeme jako sůl to, čemu Řekové říkali „GALÉNÉ TÉS PSYCHÉS“ (tišina duše). Dnešní člověk ji potřebuje víc než jakýkoliv jiný člověk v dosavadních dějinách. Nikdy se tolik neútočilo na podvědomí a vědomí běžných lidí jako v době, kdy vládne „das Gestell“ a „die Machenschaft“. Filosofie právě proto není jen systémem, je pramenem nahodilostí, proto nemůže být čistou logikou, jak si představovali strukturalisté a novopozitivisté nejrůznějšího druhu. Proto je třeba se otevřít jiné časovosti, než je pouhá vědecká sukcesivita aristotelského pojetí času, které je jen číslem pohybu. Fink by to vysvětlil: „Je nesmírně významné, že nevidí plynutí času extenzívně, ale přísahá na nekonečnou plnost okamžiku, intenzitu lidského bytí v času.“ (Fink 1992: 53)

Člověk je schopen temporality, tj. časovosti, v níž bytostná přítomnost je jen proto bytostná, že je těhotná podstatnou minulostí se současným rozvrhem budoucnosti, a zde je nahodilost vždy důležitou součástí. Jen v těchto souvislostech se nám ukazuje nutnost naladění, nutnost dát se k dispozici tomu, co k nám přichází, k tomu, co je nám posíláno a sesíláno samotným bytím. Proto mluví tak často Heidegger o naladění jako o „dispositio“. Odměnou je pak: „Neboť životní rozkoš nepřinášejí hodokvasy a s nimi spojené bláznivé reje, ani styk s krásnými hochy a ženami, ani požitky z ryb a jiných pochoutek nabízených přepychovou tabulí, nýbrž jediné střízlivá rozumnost, která pokaždé pečlivě zkoumá důvody pro to, zda určitou věc zvolit či zda se jí vyhnout a zahání všechny bludné představy, které jsou hlavní příčinou porušování duševního klidu.“ (Fink 1992: 54)

LATHE BIÓASAS! (Žij ve skrytu!) – to je nám dáno k zamyšlení, samozřejmě v podobě nahodilosti, protože tento imperativ sotva kdy vznikne jako systematický a logický závěr. „Satz znamená řecky THESIS.“ (Věta v němčině znamená thesis). „Der Satz“, česky „věta“ je

od německého „setzen“ (klást do místa, sedět, být na místě). Všichni známe řecké „CHÓRA“ a „TOPOS“ a všichni, kdo máme co do činění s filosofií, známe Aristotelovu tezi, že vše má své správné místo. Pro Achillea byla hanba, vzniklá z nepotrestání Hektora, důkazem, že jeho místo na Zemi, na matce Gaie, bylo opuštěno, což znamená, že Achilles je břemenem Země (Gaii). Hanba tedy vzniká, porušíme-li místo, které je nám matkou Zemí již přiděleno, tomu se dnes říká ontologický rozměr hanby.

Dnešní člověk má místo přiděleno ze systémů a struktur objektivního charakteru, z fenoménu „das Ge-stell“. Tento fenomén vydává povely beze slov – říkáním. Je zdrojem determinace člověka a člověk o tom neví. V tomto nevědění je kus mytického člověka v nás všech. Víme dříve, než se ptáme, nežijeme napětím otázek, jež jsou pro nás nevyhnutelné, ale nevyhnutelnost tázání je předem objednána, proto jsou zvláštním způsobem i nahodilosti dílem těchto systémů, které jsou nutným důsledkem karteziánského bloudění naší novověké racionality. Pro mnohé jsou tato tvrzení bytostně nepřijatelná, protože nabourávají základy jejich jistoty o vlastním životním úkolu.

Thesis je kladení do místa, toto místo má být „chóra“, nikoli „topos“. Topos je místo geometrické, které chce být naplněno nějakým obsahem. Chóra je možnost místa jakožto místa. To však je úkol těžký, zde je nutno prožít „chórismos“. Co o něm říká Jan Patočka? „Chórismos je oddělení, rozlišení o sobě, oddělení absolutní, samo pro sebe. V něm není obsaženo žádné tajemství dalšího zemědělu kdesi za oddělujícím oceánem, nýbrž jeho tajemství je nutno vyčíst z něho samého, najít je čistě v něm samém. Jinými slovy, tajemství chórismu je totéž, co zkušenost svobody: zkušenost distance vůči reálním věcem, smyslu nezávislého na předmětném a senzuaálním, který získáváme obrácením původního přirozeného směru života, zkušenost obrození, druhého narození, vlastní všemu duchovnímu životu, známá člověku náboženskému, zasvěcenci umění a v neposlední míře filosofovi.“ (Patočka 1996: 328) Jde o citát, jde o smysl a význam, který je velmi těžký na pochopení, na porozumění.

Je známo, že i Aristotelés měl s touto myšlenkou jistý problém. Chórismos je to, co prožije patočkovský voják v zákopu, co prožije platónský adept při výlezu z jeskyně, co se ukazuje, jen jdeme-li o samotě proti proudu. Tato zkušenost není přenosná, není zpředměnitelná, je třeba se s ní bytostně potkat. Jít proti proudu není nic jiného než bytostný životní dialog; je to život v opravdové otázce, který nám otvírá celek bez margy, bytí samo.

Jak to má pochopit kartezián, jenž vždy potřebuje představy. Chórismos si nelze představit, zpředměnit a pak v klidu popisovat tak, jako popisuje předměty přírody. Je třeba jej prožít každou buňkou těla. Jde o zkušenost distance – vzdálíme se jsoucnům a jejich věčné potřebě nárokovat si nás samé. Jak je možné, že jdeme proti proudu? K tomu jsme se vůlí nerozhodli, do toho nás přivedla situace a my jsme do této situace byli vrženi stejně, jako kámen padá do vody. V této chvíli vstupuje do našich životů kontingence, nahodilost. Je to nahodilost ontologická, i když na první pohled vypadá jen onticky, jako by se zrodila jen ze vztahů mezi jsoucnými.

„Člověk je pastýřem bytí,“ všichni znají tuto Heideggerovu myšlenku. Opravdovost života vzniká z transcendence, přejít horizont mezi jeskyní a opravdovým světem, přejít hranici mezi jsoucnými a bytím je přetěžký krok. Chórismos je nejtěžší krok v životě a přichází

ze situace, nemůže být ani člověkem přivoláván, protože člověk o něm neví předem. Jde o náhodu, která je téměř božským losem.

„Chóra“ je místo nikoli ve smyslu nutnosti naplnit místo v hrnku kávou, ale jde o místo, jež je „vyříznuto“ z apeironu, jde o místo ukazující se na pozadí něčeho, z čeho se místo stává místem, něčeho původního, něčeho ontologického. Pokud však myslíme jen představovým způsobem, pak tato cesta bude pro případného recipienta podezřelá. Zde je v podstatě také odlišení samo od sebe, pokud jsme neprožili chórismos, neuvěříme mu. Zkušenost chórismu je možná jen v samotě, v opuštěnosti vším a k tomu potřebujeme to, co bylo pro Platóna tak důležité, potřebujeme odvahu; náš THYMOS musí být připraven, protože je výchova jen tehdy výchovou, když v nás trénuje odvahu, odvahu k opuštěnosti vším. To však není nic jiného, než příprava na smrt, je to propedeutika ke smrti, jež je tak bytostnou součástí péče o duši.

„Jsme bytostmi dálky,“ to známe od Otokara Březiny. Ale rozumíme této větě až daleko později.

Kontingence je latinské „contingere“ – „tangō“ znamená dotýkat se, proto se tak často říká „to mě netanguje!“ atp. Kostky jsou tangovány, pokud jimi třepeme v ruce chvíli předtím, než je hodíme na stůl a z náhody vzniklé dotýkáním pak promlouvá božská nahodilost, jež je losem, je osudovým řešením situace; pochází od něčeho, co nás nekonečně přesahuje, a proto jsme s výsledkem srozuměni. Jsme podrobeni něčemu, co přichází tímto způsobem, my mluvíme o nahodilosti, ovšem tato nahodilost byla pro Leibnize jen a jen obrazem nahodilosti, ve skutečnosti to byla pro něj nevyhnutelnost. „Mathesis universalis“ je pravdivým obrazem fungujícího světa a právě tato idealizace je základem techniky, základem fenoménu „das Ge-stell“ a „die MACHenschaft“.

To, co se jeví jako náhoda např. v dějinných proměnách myšlení, je často osudné, tak např. ve středověku „subiectum“ bylo pochopeno jako to, co „před námi leží“ (Vorliegende). Objekt byl v této době pochopen jako to, co je pouze představováno a co vůbec nemusí existovat. Heidegger píše: „Konec středověku vše postavil na hlavu.“ (Heidegger 1987: 153) Subjekt byl proměněn na „Já“ a „objekt“, na to, co je tomuto Já protikladné. A tak je tomu dodnes.

Subjekt-objektová figura začíná až Descartem. „To, co ve středověkém smyslu bylo objektivní, tzn. to, co je jen v mém představování a skrz to je proti nám vrženo, je oproti dnešku, v dnešním slova užití ‚subjektivní!‘ pouze představované a neskutečné.“ (Heidegger 1987: 153) Heidegger k tomu ještě příznačně dodá: „Jedná se zde o změnu užívání řeči? Ne. Něco docela jiného je ve hře. Nic menšího než radikální proměna postavení člověka k jsoucnům.“ (Heidegger 1987: 153) Že by toto bylo dílo nahodilosti? V žádném případě, je to práce nutnosti, která je původcem, my ji musíme pochopit z ní samé, nikoli z voluntativních představ současného hledače kauzálních souvislostí z pozic současné vlády nad jsoucnými a světem. „Že se tato obměna stala – to ona dala vznik tomu, že dnes existujeme v technickém světě.“ (Heidegger 1987: 153)

Nahodilosti byly důležité i pro samotné řecké bohy, metali losem, když se dělili o vládu nad světem, nechali promlouvat ANANKÉ (nevyhnutelnost), která byla vždy silnější a důležitější, než jejich vlastní moc. Dnešní vláda toho, čemu říkáme „das Gestell“ a „die

Machenschaft“ je v podstatě vyloučením nahodilosti z praxe, a to je chyba, která se nemůže lidem nevymstít. To právě zahlédl v tisíci značkách prorok Friedrich Nietzsche, a to i dnes většina nevidí.

Kontingence vzniká tangováním, afikováním, dotykem, ale je nevyhnutelné promyslet, proč se tento dotyk nemohl nekonat, tj. je třeba porozumět odpovědím – skutečným platnostem současné onticity s pozadím, z něhož se toto vše ukazuje jako odpověď, a to není nic jiného, než pochopení ontologické. A zde nás čeká ještě mnoho práce. Nebylo toho vykonáno mnoho, jsme na počátku cesty.

Možnost žít dějinně znamená přesahovat jsoucná a vztahovat se k bytí. Dějinné rozhodnutí znamená, že jsme vždy „ovanuti křídlem smrti“, jak známe z díla Otokara Březiny. „Bytí o sobě musí být radikálně kontingentní, bezdůvodné.“ (Patočka 1996: 210) Nahodilost je tedy něčím, co patří do našeho života nutně, ontologicky. To ale také znamená, že jsme nahodilosti všichni odevzdáni, i když se budeme sebevíce snažit se jí vyhnout, poznat ji dříve, než se ukáže, než k nám přijde.

Ovšem to je právě hlavní úkol fenoménu „das Ge-stell“, který si nárokuje „mistrovat“ i nahodilost, protože je to voluntativní pramen všeho, co se děje i směrem do budoucnosti, proto objednává „naše životy“ a vše kolem nás. Fenomén „die Machenschaft“ je silou, která vše konkrétně zařizuje, velice efektivně a racionálně. Ratio založené v těchto dvou fenoménech se ukazuje jako slepá ulička, přesně tak, jak nám to píše v *Krizi evropských věd a transcendentální fenomenologii* Edmund Husserl. Je tu zapotřebí něčeho vyššího, než je pouhá legalita, je nám zapotřebí svědomí – legitimnosti. Je nutné probouzet v lidech svědomí, aby mohli žít v diarchii mezi legalitou a legitimností, tak jak to myslel E. Lévinas. Mravní život spočívá v prodlévání v mravní otázce a přesně toto napětí je diarchie lévinasovského typu. K zrodu tohoto napětí vede otřes a tím je často náhoda, nahodilost, otvírající horizont spravedlnosti a pravdivosti.

„Bytí je ovšem odedávna více méně jasné a rozhodně myšleno jako základ. Zde se však ukazuje, že slovo ‚základ‘ je dvojznačné. Jednou je pochopeno jako to, co je před námi, jindy jako to, čím se nerozumí přítomně, nýbrž jako to, co je základem přítomnosti samé.“ (Heidegger 1994: 148) Jednou jde o přítomnost konkrétní věci před našima očima, podruhé jde o základ, jenž je základem všech těchto jsoucných, a co tedy umožňuje jejich přítomnost v celku, všech dohromady. To druhé zajímá fenomenologii, to zajímalo Platóna, Kanta a mnoho dalších myslitelů.

Toto zdvojení dělá mnoho potíží samotné filosofii, většina recipientů o této podvojnosti neví a má za samozřejmé, že jejich náhled na problém je inherentní všem myslícím v podobném případě. Z toho pak vzniká bytostné nedorozumění, které někdy dostává až podobu nevraživosti. V podstatě se však jedná jen o normální nedorozumění. Na vině zůstává nedostatečnost filosofické reflexe nejjobecnějších pojmů a fenoménů, protože se vzdělávací systém čím dále tím více soustřeďuje na praktické řešení problémů na trhu, protože peníze rozhodují úplně o všem.

I to je projev fenoménu „das Ge-stell“ a „die Machenschaft“, něco podobného potkalo i hérakleitovský „logos“. Toto slovo dnes znamená desítky významů, které mají význam usebrání; od LEGEIN – usebrat, dát do jednoduché jednoty.

„Regulae ad directionem ingenii“ je počátkem nadvlády technických fenoménů „das Gestell“ a „die Machenschaft“. Jsou to Descartova – Cartesiova *Pravidla pro vedení rozumu*.

„Přistoupíme na matematickou řeč o formách.

Nadefinujeme, co je formule predikátové logiky prvního řádu v jazyce L.

Nadefinujeme pravidla kalkulu.

Nadefinujeme, co je struktura pro jazyk L.

Nadefinujeme, co je platnost formule v jazyce L ve struktuře pro jazyk L.

Zvolíme jazyk L.

Zvolíme teorii T (tj. množinu uzavřených formulí v jazyce L).

Dokážeme v teorii T nějaké teoremy (tj. odvodíme nějaké formule v jazyce L podle pravidel kalkulu).

Usoudíme, jak bude vypadat třída struktur pro jazyk L, v níž bude platit teorie T (tj. v níž budou platit všechny formule z T).

Při tomto postupu si (i bez pomoci filosofů) klademe tyto otázky.“ (Holeček 2007)

V těchto matematických postupech je jasné, co je vůle matematikova; jsou zde povely, nevychází z věci samé, naopak věci jsou dávány povely. Zde je tedy vidět, kde se rodí podsunování „míst“ příslušejících každé věci, každému člověku. Zde je zdroj veřejné objednávky. Tento druh rozvrhu vytvořil to, co je pro nás „přirozený svět“, ale tento svět je námi nadefinovaný, není to svět ukazující se ze sebe samého.

Člověk je cestou, musí vidět dopředu, ale musí se i ohlédnout dozadu, nemůže být jen na jednom místě v přítomnosti, pak by nebyl na cestě. Musíme pochopit rozdíl mezi fysis a „das Gestell“, i když se nám do toho nechce, protože voluntativní myšlení je koherentní, vše tam zapadá do sebe, vše je v logice, která nám dělá radost, pokud ji sami objevíme. Ovšem tato radost je pouze potvrzením našich individuálních schopností, to je ovšem málo pro zodpovědnost nad celkem. Potvrzovat sebe samé je dílo egoity, jak daleko má k egoismu a přílišnému individualismu, vždyť snad stále věříme, že člověk je zóon logon echon a současně i politikon.

Nebezpečí prevalence formy nad obsahem, nebezpečí z neschopnosti zahlédnout celek bez marga v napětí bytostného tázání je nejvyšším nebezpečím současného světa. Je třeba jít do rizika s dobrým svědomím. Nestačí jen legalita, je třeba i legitimacy a mezi nimi musí být diarchie, což je napětí. Právě toto napětí je místem, kde je možno se setkat s celkem nepředmětným, nemajícím margo, s celkem rodícím se v duši každého jednotlivce za podmínky sine qua non, tzn. za podmínky bytostného tázání. Této proměny je nám třeba víc, než si v této chvíli umíme představit. Je to věc myšlení myšleného.

Proto je nám zapotřebí pochopit větu nikoli jen ve smyslu „logos apofantikos“, tj. jako soud, ale musíme ji pochopit jako skok. Jde o skok do vyššího horizontu, než je logika, jde o věc lidské odvahy, proto měl Platón na mysli péči o „thymos“, proto museli všichni být vojáky a pečovat o schopnost odvahy, aby mohli po padesátém roce života vstoupit do dialektiky, která není jen mechanickým souzením, ale je místem těchto skoků. Jen tyto skoky zaručují ontologický komparativ – postup od „aisthesis“ k „doxa“ a odtud k „epistémé“. To je komparativ života požitavého, politického a teoretického. Nestačí připravovat jen „řemeslníky myšlení“, je třeba vzdělávat do hloubky. Toho je nám dnes v době planetární nejvíce zapotřebí.

Základem není základ, ale to, co tento základ tvoří, to, co není předmětem, co je třeba myslet; a to je „der Abgrund“, to je bytí samo. Sem je třeba v myšlení dojít, ovšem to znamená, že musíme projít skrz chórismos. Nahodilost patří do života poctivého, protože jsme dialogem, rozhovorem a náš život nám přináší, nadhazuje, háže nám velmi často něco, s čím vůbec není možno počítat, protože je to nahodilost, je to většinou dar, jehož cenu pochopíme až později. Jsme jen a jen rozhovorem, člověk je zóon logon echon, člověk je živočichem, který má řeč.

SEZNAM LITERATURY

FINK, Eugen. *Oáza štěstí*. Praha: Mladá fronta, 1992. ISBN 80-204-0224-1.

HEIDEGGER, Martin. *Bremer und Freiburger Vortraege*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1994. ISBN 3-465-02666-7.

HEIDEGGER, Martin. *Schwarze Hefte. Band 94*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 2014. ISBN 978-3-465-03815-3.

HEIDEGGER, Martin. *Zollikoner Seminare*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1987. ISBN 3-465-01763-3.

HOLEČEK, Tomáš. *Matematická logika a Regulae ad directionem Ingenii. Ojrech – Filosofie*, [online] 2007. ISSN 1801-0792. Dostupné z URL: <<http://www.ojrech.cz/filosofie/Matematika.pdf>>. [2016-07-21]

NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. Praha: Aurora, 2001. ISBN 80-7299-043-8.

PATOČKA, Jan. *Péče o duši I*. Praha: OIKOYMENH, 1996. ISBN 80-86005-24-0.

(Prof. PhDr. Anna Hogenová, CSc. je vedoucí Katedry filosofie UK HTF a působí též na Katedře občanské výchovy a filosofie UK PedF.)